

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU FILOZOFSKOG FAKULTETA UNIVERZITETA U BEOGRADU

Odlukom Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta od 02. 04. 2015. godine, izabrani smo u Komisiju za ocenu i odbranu doktorske disertacije pod naslovom **Obrazovanje kao činilac kvaliteta slobodnog vremena odraslih**, koju je podnela **mr Tamara Nikolić Maksić**, asistent na Katedri za andragogiju Odeljenja za pedagogiju i andragogiju. Mentor je dr Nada Kačavenda Radić, redovni profesor.

Budući da smo se upoznali sa istom, čast nam je da Nastavno-naučnom veću podnesemo sledeći izveštaj.

REFERAT O ZAVRŠENOJ DOKTORSKOJ DISERTACIJI

1. Osnovni podaci o kandidatu i disertaciji

Tamara Nikolić Maksić je rođena u Beogradu 1974. godine, gde je završila osnovnu školu i Petu beogradsku gimnaziju. Na Odeljenju za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu diplomirala je studije andragogije sa prosečnom ocenom 9,22. Godine 2004. upisala je postdiplomske magistarske studije andragogije. Prosečna ocena tokom magistarskih studija je 10. Magistarsku tezu, pod nazivom: *'Selfkoncept odraslih i obrazovanje u slobodnom vremenu'*, odbranila je na istom Odeljenju 2009. godine i time dobila zvanje 'magistar andragogije'.

Kao stipendista Univerziteta u Notingemu (Velika Britanija) i Ministarstva za obrazovanje i sport Republike Srbije, šolsku 2006/2007. godinu provela je na master studijama Univerziteta u Notingemu. Položivši sve ispite na *School of Education* istog

univerziteta, i uspešnom izradom disertacije „*Who Am I?- Personal Reflections on the Self*“, stekla je diplomu i zvanje *Master of Arts in Human Relations*.

Za saradnika u nastavi na Filozofskom fakultetu (Odeljenje za pedagogiju i andragogiju, Katedra za andragogiju), izabrana je 2008. godine, a sledeće reizabrana u isto zvanje. Potom, 2010. godine je izabrana, a 2012. reizabrana u zvanje asistenta. U tom zvanju i danas radi na sledećim predmetima: *Andragogija slobodnog vremena; Andragogija komunikacija i medija, Obrazovanje i rekreacija odraslih; Online obrazovanje; Dokolica, komunikacija i obrazovanje odraslih*.

Pre zasnivanja radog odnosa na Filozofskom fakultetu, radila je kao stručni saradnik za obrazovanje na programu 'Univerzitet za teće doba' u Narodnom univerzitetu „Braća Stamenković“ u Beogradu, te kao stručni saradnik u Društvu za obrazovanje odraslih. Kao apsolvent i redovni student postdiplomac, bila je angažovana kao demonstrator na Katedri za andragogiju.

Svoje interesovanje za naučno područje kome pripada doktorska disertacija, Tamara Nikolić Maksić je iskazala brojnim aktivnostima, što se vidi iz teme magistarskog rada i spiska bibliografije. Istražujući razne aspekte obrazovanja u slobodnom vremenu odraslih, učestvovala je u realizaciji naučno-istraživačkih projekata koji su realizovani na Institutu za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta. Trenutno je saradnik na naučno-istraživačkom projektu 'Modeli procenjivanja i strategije unapređivanja kvaliteta obrazovanja u Srbiji', koji se realizuje pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije.

Sa svojim radovima je učestvovala na više međunarodnih naučnih skupova u zemlji i inostranstu. Član je nekoliko domaćih i stranih profesionalnih udruženja. Bibliografija Tamare Nikolić Maksić broji 30 autorskih i koautorskih radova sa raznovrsnom naučnom kategorizacijom.

Godine 2012. je odobrena tema doktorske disertacije **OBRAZOVANJE KAO ČINILAC KVALITETA SLOBODNOG VREMENA ODRASLIH** i ona je predmet ovog referata.

Doktorska teza mr Tamare Nikolić Maksić ima 392 strana, od toga 363 strane teksta, 22 strane spiska korišćene literature i 7 strana priloga. Navedena literatura, koju je autorka elaborirala i koristila pri izradi rada, obuhvata izvore na srpskom, engleskom i španskom

jeziku. Na osnovu spiska referenci, može se zaključiti da su izvori solidno i brižljivo odabrani.

2. Predmet i cilj disertacije

Po svojoj prirodi, doktorska disertacija je teorijsko-empirijska studija. Njen **predmet** je andragoški aspekt kvaliteta življenja u slobodnom vremenu odraslih. Posvećena je aktuelnom i u andragogiji nedovoljno proučavanom problemu.

Na osnovu kritičkih analiza postojećih teorija o slobodnom vremenu i dokoličarskom obrazovanju, posebno marljivo obraćajući pažnju na najnovije, s jedne strane, i andragoških teorija i saznanja, sa druge, u teorijsko-istraživačkom delu disertacije, autorka, proučava i osvetljava obrazovanje kao činilac kvaliteta slobodnog vremena odrasle populacije. Budući da se 'obrazovanje kao činilac' iskazuje dvodimenzionalno: kao determinanta i kao konstitutivni elemenat kvaliteta življenja u slobodnom vremenu odraslih, autorka je kritičko-analitičkim pristupom obuhvatila obe dimenzije. U empirijskom delu disertacije teorijski nalazi i postavke se operacionalizuju i apliciraju kroz odabrane varijable istraživanja sa svrhom ispitivanja složenog medjuodnosa, s jedne strane, kvaliteta življenja u slobodnom vremenu ispitanika, čemu obrazovanje kao njegova značajna komponenta daje vizuru, a sa druge, njihovih obrazovnih karakteristika, te percepcije kvaliteta i vrednovanja fenomena slobodnog vremena.

Prema tome, doktorand je sebi postavio za **cilj** da prouči povezanost obrazovanja i kvaliteta slobodnog vremena odraslih, odnosno da odgovori na pitanje da li se, u kojoj meri i na koji način obrazovanje javlja kao činilac tog kvaliteta.

Ovako opšte postavljen cilj je konkretizovan traganjem za odgovorima na sledeća pitanja:

1. Da li postoji, u kom stepenu i kakva je povezanost između odabranih obrazovnih obeležja ispitanika i indikatora kvaliteta njihovog slobodnog vremena?

Uključene su sledeće obrazovne karakteristike:

- aktuelna obrazovno-dokoličarska participacija (po sadržaju i po načinu obrazovanja);
- dosadašnje obrazovno-dokoličarsko iskustvo (po sadržaju i intenzitetu);
- percepcija dokoličarskog obrazovanja (pojam dokoličarskog obrazovanja i doživljaj aktuelne obrazovne participacije kao aktivnosti slobodnog vremena);

- nivo formalnog obrazovanja.

U skladu sa prihvaćenim teorijskim odredjenjem, u istraživanje su uključeni sledeći indikatori kvaliteta slobodnog vremena odraslih:

- Konzistentnost stvarne i željene obrazovno-dokoličarske participacije (po sadržaju i po načinu obrazovanja);
  - Samopotvrđivanje u slobodnom vremenu (procena opšteg nivoa samopotvrđenosti; procena ostvarenosti potencijala koji pripadaju različitim sferama ličnosti; doprinos dokoličarskog obrazovanja samopotvrđivanju u slobodnom vremenu);
  - Zadovoljstvo obrazovnim aktivnostima u slobodnom vremenu (opšte zadovoljstvo; zadovoljstvo aktuelnim i predhodnim dokoličarskim obrazovanjem – po sadržaju, po načinu i po mogućnostima koje pruža socijalno i fizičko okruženje);
  - Doprinos obrazovanja (uopšte i sopstvene obrazovanosti) kvalitetu slobodnog vremena.
2. Da li postoji, u kom stepenu i kakva je povezanost vrednovanja slobodnog vremena (opšti i lični značaj slobodnog vremena u životu čoveka; značenje slobodnog vremena) i izabranih indikatora kvaliteta slobodnog vremena?
  3. Da li postoji, u kom stepenu i kakva je povezanost percepcije kvaliteta slobodnog vremena (opšta procena; objektivni i subjektivni pokazatelji) i izabranih indikatora kvaliteta slobodnog vremena?

Varijable istraživanja

U skladu sa predmetom, ciljem i zadacima istraživanja, razradjen je sistem varijabli i njihovih indikatora. Istraživanje je obuhvatilo tri seta nezavisnih i četiri seta zavisnih varijabli.

Nezavisne varijable:

Prvi set nezavisnih varijabli odnosi se na *obrazovna obeležja ispitanika*. Kao što je pomenuto, obuhvata četiri obrazovne karakteristike:

- aktuelna obrazovno-dokoličarska participacija (po sadržaju i po načinu obrazovanja);
- dosadašnje obrazovno-dokoličarsko iskustvo (po sadržaju i obrazovnom intenzitetu);
- percepcija dokoličarskog obrazovanja (pojam dokoličarskog obrazovanja i doživljaj aktuelne obrazovne participacije kao aktivnosti slobodnog vremena).
- nivo formalnog obrazovanja.

Drugi set nezavisnih varijabli odnosi se na *vrednovanje (značaj i značenje) slobodnog vremena u životu čoveka*. Obuhvata:

- Značaj slobodnog vremena u životu čoveka:
  - Opšti značaj koje slobodno vreme ima u životu čoveka;
  - Lični značaj koje slobodno vreme ima za ispitanika.
- Značenje slobodnog vremena, odnosno kako ispitanici određuju svrhu slobodnog vremena.

Treći set nezavisnih varijabli odnosi se na *percepciju kvaliteta slobodnog vremena odraslih*, a ispitano je sledeće:

- Percepcija pojma 'kvalitet slobodnog vremena odraslih';
- Objektivni pokazatelji kvaliteta slobodnog vremena odraslih;
- Subjektivni pokazatelji kvaliteta slobodnog vremena odraslih.

Dobijeni rezultati u vezi sa ovim setom varijabli poslužili su i za operacionalizaciju pojma 'kvalitet slobodnog vremena odraslih'.

Zavisne varijable:

Zavisne varijable su izdvojene na osnovu teorijskog odredjenja kvaliteta slobodnog vremena i doprinosa dokoličarskog obrazovanja istom. Grupisane su na sledeći način:

Prva grupa obuhvata *konzistentnost u obrazovno-dokoličarskom ponašanju*. Ispitana je konzistentnost stvarne i željene obrazovno-dokoličarske participacije i to:

- U odnosu na sadržaj;
- U odnosu na način obrazovanja.

Drugi set zavisnih varijabli se odnosi na *samopotvrđivanje u slobodnom vremenu*, a uključene su sledeće:

- Procena opšteg nivoa samopotvrđenosti u slobodnom vremenu ispitanika;
- Doprinosa dokoličarskog obrazovanja samopotvrđivanju u slobodnom vremenu;
- Doprinosa dokoličarskog obrazovanja prema dimenzijama samopotvrđivanja, odnosno procena ostvarenosti potencijala koji pripadaju različitim sferama ličnosti;

Treći set zavisnih varijabli obuhvata *zadovoljstvo obrazovnim aktivnostima u slobodnom vremenu*. Istraživanjem je ispitano sledeće:

- opšte zadovoljstvo aktivnostima slobodnog vremena;
- zadovoljstvo dokoličarskim obrazovanjem (aktuelnim i predhodnim) i to:
  - U odnosu na sadržaj;
  - U odnosu na način obrazovanja;
  - U odnosu na mogućnosti koje pruža socijalno i fizičko okruženje.

Četvrta grupa zavisnih varijabli se odnosi na *doprinosa obrazovanja kvalitetu slobodnog vremena odraslih*. Ispitivano je sledeće:

- Doprinosa sopstvene obrazovanosti kvalitetu slobodnog vremena.
- Doprinosa obrazovanja (uopšte) kvalitetu slobodnog vremena;

Budući da su se neke bio-socijalne karakteristike odraslih pokazale kao izrazito relevantne u dosadašnjim istraživanjima slobodnog vremena, u ovo istraživanje su uključene sledeće **kontrolne varijable**: *pol, godine starosti i radni status*.

Uzorak istraživanja je obuhvatio **520** ispitanika koji su uključeni u neki od organizacionih oblika dokoličarskog obrazovanja koje realizuju institucije za obrazovanje odraslih u Beogradu. Broj ispitanika je ujednačen prema programu obrazovanja koji pruža određene sadržaje.

Primenjen je deskriptivno-neeksperimentalni metod istraživanja i odgovarajuće istraživačke tehnike (anketiranje, skaliranje i analiza sadržaja). Osnovni merni instrument čini baterija instrumenata sačinjena od upitnika i više vrsta skala.

Sudeći prema primenjenom metodološkom modelu istraživanja, odabranom predmetu i cilju, strukturi i izboru varijabli, možemo konstatovati da je reč o originalnom i koherentnom naučno-istraživačkom poduhvatu. Ova studija predstavlja doprinos razvoju proučavane oblasti andragogije kao nauke. Raznovrsnost i brojnost otvorenih problema koji imaju interdisciplinarni karakter, te njihova elaboracija ukazuje na doprinos ove disertacije razvoju naučne misli uopšte. Istraživački rezultati, do kojih se došlo empirijskim putem, relevantna su osnova za usavršavanje i dalje kreiranje dokoličarskog obrazovanja odraslih kao doprinos podizanju kvaliteta življenja u slobodnom vremenu.

3. Osnovne hipoteze od kojih se polazilo u istraživanju

Opšta hipoteza od koje je autorka pošla u ovom istraživanju jeste da postoji povezanost između obrazovanja i kvaliteta slobodnog vremena odraslih. Istraživačkim naporima je potvrđeno da se obrazovanje javlja kao relevantna determinanta kvaliteta slobodnog vremena odraslih iskazana, pre svega, kroz odabrane obrazovne karakteristike, ali se ono pokazalo i kao nezaobilazan i značajan konstitutivni elemenat koji čini taj kvalitet.

Dobijeni rezultati su pokazali da se odnos prema odabranim indikatorima kvaliteta slobodnog vremena različito manifestuje zavisno od različitih obrazovnih karakteristika, te sopstvene percepcije kvaliteta i vrednovanja slobodnog vremena u životu čoveka. Tako je svaka od posebnih hipoteza jednim svojim delom potvrđena.

Činjenica da korelacija nekih od indikatora odabranih varijabli ne doseže uvek statističku značajnost može imati implikacije na dalje smernice istraživanja ove oblasti. Naročito se to odnosi na upoznavanje, preispitivanje i razradu specifičnosti metodoloških rešenja, što je sasvim u skladu sa savremenim trendom u naučnoj literaturi svetskih okvira da se teži uspostavljanju koherentnije metodologije u istraživanjima slobodnog vremena.

4. Kratak opis sadržaja disertacije

Pored uvoda, opštih zaključaka, spiska korišćene literature i datog priloga, disertacija je strukturirana u tri dela:

- Teorijski pristup istraživanju;
- Metodološki pristup istraživanju;
- Analiza i interpretacija rezultata istraživanja.

Prvi deo, u kome je predstavljen teorijski pristup istraživanju, posvećen je promišljanju sadržaja relevantnih pojmova i njihovih međusobnih odnosa sa opštom svrhom utemeljenja empirijskih istraživačkih napora. Obuhvata četiri sledeća funkcionalna medjunaslova, unutar kojih su dalje grupisani konkretniji problemi:

1. Andragoški aspekt proučavanja slobodnog vremena
2. Dokoličarsko obrazovanje odraslih
3. Obrazovanje i kvalitet slobodnog vremena odraslih
4. Relevantna naučno-empirijska istraživanja

Poštujući princip od opštijeg ka konkretnijem, osnovna svrha svakog od četiri segmenta ovog poglavlja vidi se u traganju za andragoški relevantnim specifičnostima. Tako, u *prvom* segmentu, analitičko-kritički predstavljajući razne koncepcije slobodnog vremena, autorka ukazuje na glavne supstrate unutar kojih valja tragati za specifičnostima slobodnog vremena odrasle populacije. Na kraju ovog dela problemski sistematično, baveći se odnosom obrazovanja i slobodnog vremena, otvora i zapravo uvodi čitaoca u dokoličarsko obrazovanje odraslih kome posvećuje *drugi* segment. Glavna svrha je osvetljavanje specifičnosti dokoličarskog obrazovanja odraslih do kojih je došla i eksplicirala ih putem analize raznih teorija i modela dokoličarskog obrazovanja. Kao logičan rezultat prethodnog promišljanja i sopstvenih nalaza, sledi *treći* segment u kome se razmatra suptilan i višeslojan odnos obrazovanja i kvaliteta slobodnog vremena odraslih. Kvalitetu slobodnog vremena se pristupa u kontekstu složene paradigme kvaliteta življenja savremenog čoveka. Obrazovanje se dovodi u vezu sa samopotvrđivanjem, vrednosnim i činjeničnim dimenzijama koje čine kvalitet slobodnog vremena, subjektivnim, ali i objektivnim pokazateljima tog kvaliteta. Ovaj deo je, zapravo, sublimat prethodnih stavova do kojih se došlo analizom naučnih izvora i

predstavlja esenciju teorijske osnove za vizuru empirijskog dela istraživanja u celosti, a posebno za kristalisanje varijabli. Četvrti medjunaslov je posvećen odabiru relevantnih empirijskih istraživanja koja su predmetom ili nekim svojim delom tangentna.

U *drugom delu* disertacije je objašnjen pristup empirijskom istraživanju (predmet, cilj, zadaci, hipotetički okvir, varijable, istraživački metod, tehnike, instrumenti, uzorak, organizacija prikupljanja podataka i obrada istih), te komparirana sopstvena metodološka rešenja sa ranije izvršenim istraživanjima u ovoj oblasti.

Treći deo je posvećen prezentaciji, analizi i interpretaciji rezultata vlastitih empirijskih napora. Dobijeni empirijski materijal je obezbedio veliki broj nalaza.

5. Ostvareni rezultati i naučni doprinos disertacije

Kao fenomen koji je oduvek interesovao mislioce, a savremena istraživanja ga kristališu kao jedan od tri centralna životna domena (pored profesionalnog rada i porodice), slobodno vreme je privlačilo i privlači naučnu pažnju velikog broja istraživača u okviru različitih disciplina, što rezultatima njihovih istraživanja daje multidisciplinarni i interdisciplinarni karakter. Upravo je u tome i širi naučni doprinos ostvarenih rezultata ovog istraživanja. Andragoška znanja do kojih se došlo teorijsko-empirijskim putem mogu se transmitovati i u druge tangentne, pre svega, društveno-humanističke nauke, baš kao što je i autorka neminovno aplicirala znanja ne mareći iz koje naučne oblasti dolaze. Tragajući za specifičnostima slobodnog vremena odraslih, studiozno i kritički analizirajući veći broj najnovijih teorija slobodnog vremena, uz obilje poziva na adekvatne izvore, Tamara Nikolić Maksić je elaborirala dva mogućna pristupa: jedan na relaciji izbor – uključenosť, a drugi na liniji akcija – kreacija. Dokazujući da proizilaze iz potpuno različitih paradigmi, ona ih ne smatra „pomirljivim“, ali ne mora da znači ni da su suprostavljeni. Sa andragoškog aspekta gledano, naročito kada se radi o obrazovnoj intervenciji, bitne su implikacije koje ove dve koncepcije mogu imati u odnosu na prirodu ponude, programe i ciljeve obrazovanja. Koji put ćemo izabrati, ističe autorka, zavisi od onog šta se želi postići, ali nam mora biti jasno da delujući obrazovno u okviru određenog pristupa, potvrđujemo njegove postulate. Jedan od nalaza je da su većina modela i programa dokoličarskog obrazovanja bazirani na relaciji izbor - uključenosť. Ta

relacija jeste uslov da se slobodno vreme doživi ili percipira, jer je i sam doživljaj kreiran u datom prostoru i vremenu. Preferirajući drugi pristup, kao andragoški prihvatljiviji, autorka naglašava da ukoliko slobodno vreme povezujemo sa akcijom i kreacijom, jasno je da svako obrazovanje koje se dešava u vezi sa tako shvaćenim slobodnim vremenom mora biti redefinisano i uskladjeno sa specifičnostima koje proizilaze iz tog shvatanja. Dve su značajne implikacije: odgovornost je na čoveku kao jedinki jer on ima moć da kreira svoje slobodno vreme i, drugo, ne kreira ga u vakumu, već ga kreira zajedno sa drugima.

Stavljajući kvalitet slobodnog vremena odraslog čoveka u kontekst kompleksne paradigme kvaliteta življenja uopšte, autorka dokoličarsko obrazovanje odraslih locira u koncept celoživotnog obrazovanja. Pitanja koja se odnose na odredjenje kvaliteta slobodnog vremena i uloge obrazovanja u procesu otkrivanja, kreiranja ili dosezanja tog kvaliteta stavlja u ravan filozofskih pitanja kao, na primer, šta čini srećan život i da li se sreća može naučiti. Cilj svakog procesa dokoličarskog obrazovanja jeste, zapravo, podizanje nivoa kvaliteta života u slobodnom vremenu.

Posebno andragoški značajnim smatramo napore učinjene da se odgovori na pitanje, za koje autorka smatra da je ključno, kakvo treba da bude dokoličarsko obrazovanje odraslog čoveka da bi vodilo poboljšanju kvaliteta slobodnog vremena, pa time i poboljšanju kvaliteta života uopšte. Tragajući za odgovorom, ona je uložila veliki napor u osvetljavanju, proučavanju i objašnjenju složenih i suptilnih medjuodnosa savremenih andragoških nalaza, s jedne strane, a sa druge, obrazovnih potencijala slobodnog vremena čija realizacija ne samo da ima direktne reperkusije na kvalitet življenja, nego i sama postaje deo tog kvaliteta. Iz svega zaključuje da dokoličarsko obrazovanje mora biti usmereno na razvoj čoveka, a u skladu sa tim, ono postaje 'pokretač' kvaliteta slobodnog vremena. Takvo obrazovanje prepoznaje odrasle kao aktivne i kreativne subjekte koji deluju u realnim životnim, pre svega, socijalnim kontekstima, koji na različite načine omogućavaju ili sprečavaju njihove mnogostruke prakse, uključujući i njihove navike, mišljenja, postojeće stavove i vrednosti te na njima izgradjenu emocionalnost. Zadatak tog obrazovanja nije prosto transferisanje postojeće sume znanja u misli pasivnih ljudi. Naprotiv, naglašava se njegova uloga generatora konteksta u kome oni koji participiraju u obrazovnom procesu mogu da se na kritički način odnose prema svetu, da razumeju na

koji način socijalne i kulturne strukture uslovljavaju njihovu praksu, te da istraže nove načine mišljenja i delovanja. Da bi se to postiglo, autorki se čini da su dovoljne dve stvari: prvo, metodologija koja promoviše razvojno učenje, i drugo, obrazovanje neminovno treba da uključi izlazak iz postojeće društveno nametnute, poželjne i prihvaćene šeme, omogućavajući i ono što 'može da bude'. Tako čovek postaje aktivni kreator svog života i svog slobodnog vremena. Time autorka ostaje dosledna principu akcija – kreacija.

Brižljivim odnosom prema literaturi, dovodeći razne postavke u vezu sa sopstvenim empirijskim naporima, kao i pružanjem nekih mogućih rešenja, data je solidna teorijska osnova za empirijsko istraživanje. Dobijeni empirijski materijal pružio je obilje nalaza, a pomenućemo samo one koje vidimo kao najzanimljivije, bilo da su u skladu sa ranije obavljenim andragoškim istraživanjima ili su sasvim novi rezultati.

Kao što se često primenjuje u metodološkim pristupima ispitivanja slobodnog vremena, ključni pojmovi su i ovde operacionalizovani preko mišljenja samih ispitanika. Njihove odgovore, autorka je uobličila u sledeće odrednice: **slobodno vreme** je određeno kao *deo vremena u kome je čovek slobodan da bira aktivnosti radi ličnog zadovoljstva i uživanja, kao i bega od svakodnevnih pritisaka*, a **kvalitet slobodnog vremena** kao *vrednovano postignuće (kao izraz navika i prethodne pripremljenosti) u odnosu na raspoložive resurse fizičkog okruženja, kao i materijalne i vremenske mogućnosti*.

Mnogi dobijeni rezultati su potpuno u skladu sa teorijskim analizama koje je učinila Tamara Nikolić Maksić. Na primer, nadjena je pozitivna korelacija između konzistentnosti sadržaja stvarne i željene obrazovno-dokoličarske participacije, kao jednog od indikatora kvaliteta življenja u slobodnom vremenu i opšte procene kvaliteta slobodnog vremena. Nivo formalnog obrazovanja korelira pozitivno sa procenom nivoa kvaliteta sopstvenog slobodnog vremena. Što je intenzitet obrazovno-dokoličarske participacije na višem nivou, odnosno što je obrazovno iskustvo veće, to se ispitanici u većoj meri samopotvrđuju u slobodnom vremenu i to kroz kreativnost, ali ne i druženje. Opšti nivo samopotvrđivanja pozitivno korelira sa kompleksnijim doživljajem slobodnog vremena i percepcijom činilaca kvaliteta istog.

U celini gledano, u skladu sa ranije realizovanim andragoškim istraživanjima, ispitanici i ovog istraživanja visoko vrednuju značaj slobodnog vremena u savremenom životu

čovaka uopšte (svega 8% je ispod srednjih vrednosti) i u sopstvenom životu (6% ispod srednjih vrednosti). To potvrđuju i dobijeni rezultati u vezi sa prilično visokim nivoom samopotvrđivanja ispitanika u slobodnom vremenu, kao jednog od indikatora njegovog kvaliteta. Naime, primenom faktorske analize dobijeno je pet faktora samopotvrđivanja: 1. kroz opuštanje; 2. predanost; 3. druženje; 4. kreativnost i 5. proaktivnost. Ispitanici se u većoj meri samopotvrđuju kroz emocionalni boljitak, predanost i kreativnost. Zanimljivo je da prema dimenzijama samopotvrđivanja, najveći broj ispitanika se samopotvrđuje u kognitivnom smislu, a najmanje u emocionalnom.

Neki dobijeni rezultati su interesantni za dalje empirijske razrade i provere metodoloških rešenja. Na primer, jedan od takvih se odnosi na negativnu korelaciju značaja koji se pridaje slobodnom vremenu, kako u ličnom životu, tako i uopšte, sa doprinosom obrazovanja kvalitetu slobodnog vremena i to u odnosu na aktuelnu obrazovnu participaciju i nivo obrazovanosti. Mada, što se tiče nivoa obrazovanosti, samoprocena, koja je primenjena u ovom radu, u drugim andragoškim istraživanjima se pokazala neobjektivnom budući da negativno korelira sa formalno stečenim obrazovanjem.

Pomenuti rezultati, ali i niz drugih koje nismo naveli u ovom izveštaju, ne samo da su vredni po sebi, nego i krajnje inspirativni za dalja andragoška istraživanja.

6. Zaključak

Na osnovu svega izloženog, može se zaključiti da doktorska disertacija mr Tamare Nikolić Maksić predstavlja naučno vrednu teorijsko-empirijsku studiju koja osvetljava andragoški aspekt kvaliteta življenja u slobodnom vremenu.

Posvećena je aktuelnom i u andragogiji nedovoljno proučavanom problemu. Po pristupu, obuhvaćenom broju pitanja, primenjenoj metodologiji i dobijenim rezultatima empirijskog dela istraživanja, ova studija je originalno i samostalno naučno delo. Čini korak dalje u razvoju andragoške teorije i prakse. Posebno je značajan prilog razvoju mlade naučne discipline - andragogije slobodnog vremena. Širi naučni značaj vidimo u činjenici da su andragoška znanja do kojih se došlo ovim istraživanjem aplikativna, time vredna, i za druge tangentne naučne discipline koje se bave slobodnim vremenom. Disertacija je u svemu uradjena prema odobrenoj prijavi.

Komisija je saglasna u mišljenju da studija mr Tamare Nikolić Maksić **OBRAZOVANJE KAO ČINILAC KVALITETA SLOBODNOG VREMENA ODRASLIH** ispunjava sve očekivane standarde doktorske disertacije. Prema tome, zadovoljstvo nam je da predložimo Nastavno-naučnom veću da prihvati ovaj izveštaj i odobri usmenu odbranu.

Beograd, aprila 2015.

ČLANOVI KOMISIJE:

Prof. dr Nada Kačavenda-Radić, red. prof.

Prof. dr Dušan Mitić, red. prof.

Prof. dr Aleksandra Pejatović, van. prof.